

บทคัดย่อ

ธุรกิจแฟรนไชส์เป็นรูปแบบการขยายธุรกิจอย่างหนึ่งที่น่าสนใจ และเป็นภาคธุรกิจที่ใหญ่มากในระบบเศรษฐกิจโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศสหรัฐอเมริกา นอกจากนั้นธุรกิจแฟรนไชส์เป็นธุรกิจที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นรูปแบบการขยายธุรกิจที่มีประสิทธิภาพสูง กล่าวคือ ทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจที่ให้สิทธิ (แฟรนไชส์ซอร์) สามารถขยายเครือข่ายธุรกิจของตนได้อย่างรวดเร็วโดยไม่ต้องใช้เงินลงทุนของตนเองในการขยายเครือข่ายและผู้ประกอบการธุรกิจที่รับสิทธิ (แฟรนไชส์ซี) เองก็ได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมในระบบธุรกิจดังกล่าว เนื่องจากธุรกิจที่ร่วมนั้นเป็นธุรกิจที่ประสบความสำเร็จแล้วในระดับหนึ่ง ทำให้อัตราความเสี่ยงที่ธุรกิจจะล้มเหลวลดต่ำลง

นักธุรกิจที่เข้าทำสัญญาแฟรนไชส์ในฐานะแฟรนไชส์ซีมักจะประสบปัญหาที่สำคัญดังนี้

1. การขาดบทบัญญัติในเรื่องการเปิดเผยข้อมูลของแฟรนไชส์ซอร์ก่อนการตัดสินใจเข้าทำสัญญา
2. สัญญาแฟรนไชส์ที่มีอยู่มีข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมต่อแฟรนไชส์ซี เช่น กำหนดไว้ในสัญญาแฟรนไชส์ว่าแฟรนไชส์ซอร์มีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ทันที แต่ไม่มีบทบัญญัติให้สิทธิแฟรนไชส์ซีในการบอกเลิกสัญญาแต่อย่างใด
3. ข้อสัญญาแฟรนไชส์อาจกำหนดภาระหน้าที่ให้แก่แฟรนไชส์ซีเกินสมควร เช่น ในเรื่องข้อตกลงลงพวงขายในสัญญา

ในปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายแฟรนไชส์โดยเฉพาะขึ้น การพิจารณาสถานการณ์ที่ในทางกฎหมายของคู่สัญญาจึงต้องอาศัยกฎหมายที่อยู่เดิมมาปรับใช้กับประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่า กฎหมายแต่ละฉบับที่นำมาปรับใช้กับสัญญาแฟรนไชส์นั้นต่างมีข้อจำกัดในตัวของมันเอง และเป็นการแก้ไขปัญหามายหลังจากที่สัญญาเกิดขึ้นแล้วซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาก็ปลายเหตุ นอกจากนั้นแล้วผู้ประกอบการธุรกิจแฟรนไชส์ทั้งแฟรนไชส์ซอร์และแฟรนไชส์ซียังขาดความเข้าใจในระบบแฟรนไชส์ ยกตัวอย่างเช่น แฟรนไชส์ซีส่วนมากจะขาดความเข้าใจว่าทำไมตนต้องจ่ายค่าสิทธิต่างๆ หลายขั้นตอนซึ่งรวมแล้วเป็นเงินจำนวนมาก หรือกรณีที่แฟรนไชส์ซอร์สร้างแนวคิดของธุรกิจไม่ชัดเจนทำให้ไม่สามารถทำการตลาดแข่งขันกับบริษัทคู่แข่งได้ เป็นต้น

ในปัจจุบันมีประเทศต่างๆ ประมาณ 20 ประเทศ ที่มีกฎหมายกำกับดูแลธุรกิจแฟรนไชส์เป็นการเฉพาะซึ่งสามารถสรุปแนวทางการกำกับดูแลได้ 3 แนวทาง คือ การเปิดเผยข้อมูล การจดทะเบียนแฟรนไชส์ และการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างแฟรนไชส์ซอร์และแฟรนไชส์ซี นอกจากนั้นในระดับระหว่างประเทศก็มีกฎหมายซึ่งกำกับดูแลธุรกิจแฟรนไชส์เช่นกัน กล่าวคือ The UNIDROIT¹ Guide to International Master Franchise Arrangement ค.ศ.1998 ได้วางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับเงื่อนไขสำคัญที่ควรต้องพิจารณาเป็นพิเศษในการทำสัญญาแฟรนไชส์ระหว่างประเทศ และ UNIDROIT Model Franchise Disclosure Law ค.ศ.2001 ซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดให้แฟรนไชส์ซอร์ต้องทำการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับตนและธุรกิจที่จะให้แฟรนไชส์แก่ผู้ที่เข้ารับแฟรนไชส์ทราบก่อนที่จะเข้าทำสัญญาแฟรนไชส์

ปัจจุบันกรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจแฟรนไชส์ พ.ศ. ขึ้นเพื่อจัดระเบียบการประกอบธุรกิจแฟรนไชส์ในประเทศไทยเพื่อให้มีการส่งเสริมและสนับสนุนการประกอบธุรกิจแฟรนไชส์ และเพื่อให้ความเป็นธรรมแก่แฟรนไชส์ซอร์และแฟรนไชส์ซีในการประกอบธุรกิจแฟรนไชส์ อย่างไรก็ตามร่างพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวยังคงมีปัญหาซึ่งจะต้องวิเคราะห์ในเรื่องต่างๆ ซึ่งผู้เขียนได้วิเคราะห์และเสนอแนะในเรื่องดังต่อไปนี้

1. การจดทะเบียนการประกอบธุรกิจ ร่างพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจแฟรนไชส์ฯ กำหนดให้ผู้ประสงค์จะประกอบธุรกิจแฟรนไชส์ที่มีคุณสมบัติตามที่กฎหมายกำหนดจะต้องยื่นคำขอจดทะเบียนต่อนายทะเบียน ในประเด็นนี้ผู้เขียนเห็นด้วยกับตัวร่างฯ เนื่องจากระบบจดทะเบียนนั้นถือเป็นรูปแบบในการควบคุมระบบธุรกิจรูปแบบหนึ่งโดยรัฐ อย่างไรก็ตามควรกำหนดข้อยกเว้นไว้ในส่วนของธุรกิจขนาดเล็ก ธุรกิจดั้งเดิม หรือธุรกิจชาวบ้าน ซึ่งควรปล่อยให้ธุรกิจดังกล่าวเติบโตและพัฒนาไปโดยธรรมชาติของระบบตลาด ไม่ควรควบคุมเพราะอาจขัดขวางต่อการเติบโตของธุรกิจได้ จำต้องรอให้มีขนาดใหญ่อย่างถึงระดับจึงจะบังคับให้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้ นอกจากนั้นตัวร่างฯ ก็ได้กำหนดถึงหลักเกณฑ์และวิธีการในการยื่นคำขอ

¹ UNIDROIT เป็นองค์การระหว่างประเทศระหว่างรัฐบาลอิสระ ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี 1926 ปัจจุบันมี สมาชิกทั้งหมด 59 ประเทศมีขึ้นเพื่อทำกฎหมายแห่งให้เป็นเอกภาพ โดยทำหน้าที่ในด้านวิชาการเป็นผู้ผลักดันให้เกิดการศึกษากฎหมายเปรียบเทียบเพื่อร่างกฎหมาย ข้อบังคับ หรือข้อตกลงร่วมกัน เพื่อนำมาใช้บังคับกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและความสัมพันธ์ระหว่างชนชาติของแต่ละรัฐ

จดทะเบียนการประกอบธุรกิจแฟรนไชส์ไว้แต่อย่างใด ผู้เขียนจึงได้ยกร่างประกาศดังกล่าวขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการออกประกาศต่อไป

2. แบบของสัญญา ร่างพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจแฟรนไชส์ฯ กำหนดให้สัญญาการประกอบธุรกิจแฟรนไชส์จะต้องทำเป็นหนังสือและมีการระบุเรื่องและรายละเอียดตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด ซึ่งในประเด็นนี้ผู้เขียนเห็นด้วยกับตัวร่างฯ อย่างไรก็ตามในกรณีของธุรกิจขนาดเล็กหรือธุรกิจดั้งเดิมควรกำหนดให้ทำสัญญาด้วยวาจาได้

3. สิทธิอิสระในการเลิกสัญญาของแฟรนไชส์ซี ผู้เขียนได้เสนอแนะว่าควรให้สิทธิแฟรนไชส์ซีในการเลิกสัญญาภายในระยะเวลา 7 วัน นับจากวันที่เข้าทำสัญญา หรือมีการจ่ายเงินใดๆ ภายใต้สัญญาแฟรนไชส์ อย่างไรก็ตามแฟรนไชส์ซอร์มีสิทธิเรียกให้แฟรนไชส์ซีชำระค่าเสียหายสำหรับค่าใช้จ่ายที่แฟรนไชส์ซอร์ได้ดำเนินการไปแล้วได้

4. ระยะเวลาความผูกพันตามสัญญา ผู้เขียนได้เสนอแนะว่าควรกำหนดให้สัญญาแฟรนไชส์ต้องมีกำหนดระยะเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี เนื่องจากภายในระยะเวลาดังกล่าวเป็นระยะเวลาพอสมควรที่ทำให้แฟรนไชส์ซีสามารถประกอบธุรกิจและสามารถคืนทุนได้

5. หน้าที่ของแฟรนไชส์ซอร์

5.1 ร่างพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจแฟรนไชส์ฯ กำหนดให้แฟรนไชส์ซอร์มีหน้าที่เปิดเผยข้อมูลทั้งหมดเท่าที่จำเป็นในการประกอบธุรกิจแฟรนไชส์แก่แฟรนไชส์ซี แต่ไม่ได้กำหนดรายละเอียดของข้อมูลที่ต้องเปิดเผยแต่อย่างใด ผู้เขียนจึงได้วิเคราะห์ถึงรายละเอียดของข้อมูลที่แฟรนไชส์ซอร์หรือตัวแทนมีหน้าที่เปิดเผยว่าประกอบด้วยข้อมูลอะไรบ้าง พร้อมกับยกร่างประกาศดังกล่าวไว้เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการออกประกาศต่อไป

5.2 ร่างพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจแฟรนไชส์ฯ กำหนดให้แฟรนไชส์ซอร์ต้องจัดให้มีคู่มือการปฏิบัติงานที่มีความชัดเจน ถูกต้อง ครบถ้วน เพื่อให้แฟรนไชส์ซีสามารถปฏิบัติตามที่แฟรนไชส์ซอร์กำหนดได้ แต่ไม่ได้กำหนดรายละเอียดของข้อมูลในคู่มือการปฏิบัติงานแต่อย่างใด ผู้เขียนจึงได้วิเคราะห์ถึงรายละเอียดของข้อมูลที่ต้องมีในคู่มือการปฏิบัติงานว่าประกอบด้วยข้อมูลอะไรบ้าง พร้อมกับยกร่างประกาศดังกล่าวไว้เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการออกประกาศต่อไป

6. หน้าที่ของแฟรนไชส์ซี ร่างพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจแฟรนไชส์ฯ กำหนดห้ามมิให้แฟรนไชส์ซีเปิดเผยข้อมูลใดๆ เกี่ยวกับการประกอบธุรกิจที่ได้รับสิทธิมาจากแฟรนไชส์ซอร์ไว้เพียงกรณีเดียวเท่านั้น ในประเด็นนี้ผู้เขียนเห็นว่าควรเพิ่มเติมข้อกำหนดในเรื่องการห้าม

แฟรนไชส์ที่ประกอบธุรกิจอันมีสภาพเป็นอย่างเดียวกัน และเป็นการแข่งขันกับธุรกิจของแฟรนไชส์ซอร์เป็นอีกกรณีหนึ่ง

7. การสิ้นสุดของสัญญา ร่างพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจแฟรนไชส์ฯ ได้กำหนดสิทธิในการบอกเลิกสัญญาของแฟรนไชส์ซีไว้ในบางกรณีเท่านั้น เช่น กรณีที่แฟรนไชส์ซอร์ไม่เปิดเผยข้อมูลภายใน 60 วันหลังจากที่แฟรนไชส์ซีตกลงทำสัญญาแฟรนไชส์ หรือกรณีนายทะเบียนเพิกถอนการจดทะเบียนการประกอบธุรกิจแฟรนไชส์ของแฟรนไชส์ซอร์ เป็นต้นในเรื่องนี้ ผู้เขียนเห็นว่าควรเพิ่มเติมสิทธิในการบอกเลิกสัญญาในกรณีที่แฟรนไชส์ซอร์หรือตัวแทนไม่เปิดเผยข้อมูลก่อนเข้าทำสัญญา และแฟรนไชส์ซีพึงทราบหลังจากที่ได้เข้าทำสัญญาแล้วด้วย นอกจากนั้นร่างพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจแฟรนไชส์ฯ มิได้กำหนดในเรื่องสิทธิในการบอกเลิกสัญญาของแฟรนไชส์ซอร์ไว้แต่อย่างใด ผู้เขียนจึงได้วิเคราะห์และเสนอแนะให้มีการกำหนดไว้เป็นการเฉพาะ เช่น การกำหนดว่าการผิดสัญญาของแฟรนไชส์ซีกรณีใดบ้างที่แฟรนไชส์ซอร์มีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ทันทีโดยไม่ต้องมีการบอกกล่าวให้แก้ไขความผิดพลาด หรือกรณีใดบ้างที่แฟรนไชส์ซอร์จะต้องบอกกล่าวให้แก้ไขความผิดพลาดก่อน เป็นต้น

8. หน้าที่ของคู่สัญญาภายหลังสัญญาสิ้นสุด ร่างพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจแฟรนไชส์ฯ มิได้กำหนดในเรื่องนี้ไว้แต่อย่างใด ผู้เขียนจึงได้วิเคราะห์และเสนอแนะไว้ในกรณีที่แฟรนไชส์ซอร์ประสงค์จะไม่ต่อสัญญา แฟรนไชส์ซอร์มีหน้าที่แจ้งเป็นหนังสือไปยังแฟรนไชส์ซี มิฉะนั้นแฟรนไชส์ซอร์มีหน้าที่ต้องจ่ายเงินชดเชยให้กับแฟรนไชส์ซี และกรณีที่สัญญาแฟรนไชส์สิ้นสุดลงแล้ว หากแฟรนไชส์ซียังคงประกอบธุรกิจอยู่และแฟรนไชส์ซอร์รู้ความนั้นแล้วไม่ชักชวนให้ถือว่าคู่สัญญาเป็นอันได้ทำสัญญาใหม่ต่อไปโดยไม่มีกำหนดระยะเวลา

9. การระงับข้อพิพาท ร่างพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจแฟรนไชส์ฯ มิได้กำหนดในเรื่องนี้ไว้แต่อย่างใด ผู้เขียนจึงได้วิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางในการระงับข้อพิพาทระหว่างแฟรนไชส์ซอร์และแฟรนไชส์ซีไว้ โดยคู่สัญญาอาจยื่นคำร้องต่อสำนักงานคณะกรรมการการประกอบธุรกิจแฟรนไชส์ให้ทำการระงับข้อพิพาทโดยการตั้งอนุญาโตตุลาการได้